

5. *Масличный рынок. - Аналитико-статистический обзор. - Днепропетровск: ИАА -АПК-Информ-, 2006, № 6. - С. 6 - 11.*
6. *Про цільову комплексну програму наукових досліджень НАН України «Біомаса як паливна сировина» («Біопалива»), Постанова Президії НАН України № 56 від 28.02.2007 р.*
7. *Семенов В. Г. Перспективы применения биодизельного топлива в Украине // Масложировая промышленность, 2007, № 1. - С. 38 - 40.*
8. *Симоненко А., Исакова Д. Спирт в бензобаке. Производство биотоплива // Инвестгазета, 2007, № 5. - С. 34 - 36.*
9. *Татаренко Г., Шмидт Т. Селярка. Топливный рынок // Бизнес, 2006, № 20. - С. 114 - 117.*
10. *Шмидт Т. За пальму первенства // Бизнес, 2005, № 46. - С. 127 - 129.*

Васильєва Т.А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА НА РИНКУ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Анотація. В статті визначено сутність ринку інноваційного інвестування, обґрунтовано провідну роль банківських установ на ньому, сформульовано концептуальні засади державного регулювання банківського посередництва на цьому ринку.

Ключові слова: ринок інноваційного інвестування, банківське посередництво, державне регулювання, фінансовий ринок, банківські установи, інноваційна діяльність, інвестування.

I. Вступ. На думку більшості вітчизняних і закордонних дослідників, обов'язковою умовою створення передумов для економічного зростання і стабільного економічного розвитку нашої країни є ефективна інвестиційна політика держави в інноваційній сфері, що повинна бути спрямована на рішення найважливіших пріоритетних задач розвитку економіки: забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, зниження рівня споживання ресурсів і освоєння нових конкурентноздатних видів продукції, визначення шляхів прискорення реалізації інвестиційних та інноваційних програм і проєктів, забезпечення високих темпів інноваційного розвитку підприємств, їхньої фінансової стійкості і платоспроможності, забезпечення максимізації прибутку від інноваційної діяльності і мінімізації інноваційних ризиків. На думку автора, можна стверджувати, що реалізація ролі, функцій і принципів інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності здійснюється на ринку інноваційного інвестування, який за допомогою спеціалізованих посередників сприяє руху потоків інвестиційних ресурсів від їх джерел (власників інвестиційних ресурсів) до користувачів (інноваційно активних суб'єктів господарювання), визначає динаміку, обсяги і напрямки

трансформації вільних і розрізнених інвестиційних ресурсів у конкретні капіталовкладення, що і визначає його роль в економічній системі і вплив на процеси виробництва і відтворення. Цей ринок пропонується розуміти як систему суб'єктів економіки (джерел і споживачів інвестицій, що здійснюють інноваційну діяльність, організаційних і інформаційних посередників) та їх відносин, метою яких є залучення (мобілізація) інвестиційних ресурсів, перетворення їх у конкретні інвестиції і реалізація на цій основі інноваційних заходів. Попередні дослідження автора дають змогу стверджувати, що умовах бюджетного дефіциту в Україні та нестачі вільних власних коштів на більшості вітчизняних підприємств одними з основних постачальників інвестиційних ресурсів для інноваційної діяльності стають комерційні банки, які виступають посередниками в перерозподілі тимчасово вільних фінансових коштів в економіці, тому саме їм відведена особлива роль як суб'єктів ринку інноваційного інвестування.

II. Постановка задачі. Метою статті є визначення концептуальних засад та конкретних механізмів державної політики у напрямку залучення інвестиційних ресурсів вітчизняної банківської системи до здійснення структурних перетворень в інноваційній сфері. Окремі аспекти державного регулювання в інвестиційній та інноваційній сфері досліджено сучасними вітчизняними і закордонними економістами, а саме А. Амошею, М.Ареф'євим, Ю. Бажалом, Є. Галушко, А. Гальчинським, В. Геєцем, С.Глазевим, Н. Гончаровою, А.Гриньовим, Г.Добровим, П.Завліним, С.Ільєнковою, М. Крупкою, І. Лукіновим, В. Медінським, П. Перервою, Р.Фатхуддіновим, Д. Черваньовим, М. Чумаченком, А. Яковлевим та ін. Механізми банківського фінансування інвестиційних та інноваційних процесів в економіці знайшли відображення в роботах таких дослідників, як А. Мороз, М. Савлук, Ю. Бабічева, А. Барінов, Ю. Василенко, О. Васюренко, А. Дагаєв, М. Долішній, А. Данилишин, В. Катасонов, О. Кириленко, А. Кузнєцова, В. Опарін, А. Пересада, А. Поручник, В. Маганов та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері державного регулювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності, проблема залишається не вирішеною остаточно. Подальшого дослідження вимагає комплекс питань, пов'язаних з визначенням ролі та місця банківських установ на ринку інноваційного інвестування та пошуком шляхів державного стимулювання банківського посередництва на ньому.

III. Результати. На думку автора, сучасні умови функціонування вітчизняного ринку інноваційного інвестування не можуть бути кардинально змінені без активної участі держави. З одного боку, саме вона багато в чому несе відповідальність за тривале існування в країні реально не функціонуючого ринку інноваційного інвестування, одним з найбільш важливих наслідків чого стала слабкість небанківської інституціональної інфраструктури даного ринку - Україна виявилася позбавленою розвинутої системи інституціональних посередників, що включає в себе пенсійні фон-

ди, страхові компанії, пайові інвестиційні фонди, венчурні фонди і ряд інших інститутів ринку. З іншого боку, не можна забувати, що Україна продовжує залишатися країною з транзитивною економікою, і тому вплив держави на економічну систему був, є і ще тривалий час буде залишатися надто багатим істотною, чим у країнах з розвинутими ринковими інститутами. Початкова ступінь розвитку ринку інноваційного інвестування в Україні визначає його досить слабку здатність до саморегулювання і забезпечення прийнятого рівня ефективності інвестиційних відносин з урахуванням обмежень, що накладаються сформованими умовами.

Значний вплив на рівень банківського посередництва на ринку інноваційного інвестування здійснює грошово-кредитна політика держави, спрямована на регулювання грошової маси, що у відповідних співвідношеннях з основними макроекономічними показниками позитивно або негативно впливає на економічне зростання у країні і на рівень інвестиційної активності.

Однією з форм державного регулювання інвестиційної діяльності банків в інноваційній сфері можна вважати його непряму участь у формуванні стабільного фінансового ринку, розвиток якого в Україні з моменту його формування виявився деформованим під впливом гіпертрофованого розширення внутрішнього ринку державного боргу, орієнтованого на банківську активність. Перед державою постає першочергова задача модернізації інституціональної інфраструктури цього ринку з метою посилення ролі посередників, здатних до акумуляції найбільш довгострокових ресурсів, придатних для використання в інвестиційних цілях, і їх розміщенню в інноваційні активи. Позитивну роль може зіграти грамотний розвиток обов'язкових форм страхування і відмовлення від широкого використання у фіскальних цілях фондів акумульованих ресурсів. Останнє, на погляд автора, може бути досягнуте шляхом введення обмежень на максимальну частку активів, розміщених у державні цінні папери, для посередників ринку інноваційного інвестування, що акумулюють «довгі» ресурси. При цьому доцільно зберегти ряд державних компаній, що керують частиною згаданих страхових фондів і розміщують їх переважно в боргові зобов'язання держави. Однак дані суб'єкти ринку не повинні мати яких-небудь штучних конкурентних переваг, оскільки посилення ролі страхових компаній, пенсійних фондів і інших інститутів з аналогічною структурою пасивів у функціонуванні ринку фіктивного капіталу створить ресурсні умови для значного посилення інвестиційної значущості ринку цінних паперів і банківської галузі (через механізм секьюритизації активів).

Суттєвою проблемою слід вважати вузькість спектра інструментів ринку цінних паперів, на які дійсно є попит в економіці. Первинний ринок акцій так і не став серйозним джерелом фінансування інвестиційних вкладень в інноваційній сфері, а вторинний ринок всі останні роки залишається сконцентрованим на спекулятивних операціях з 10-20 найбільш ліквідними

акціями, що мають високоволатильну динаміку курсової вартості. Це значно обмежує (хоча і не зводить нанівець) можливості диверсифікації банками свого інвестиційного портфеля за рахунок грамотної побудови його фондової складової. Крім цього, надвисока прибутковість вкладень в інструменти вітчизняного ринку цінних паперів втрачає свою привабливість після виправлення на рівень ризику даних операцій.

Однак найбільш істотною проблемою, що виникає при використанні сформованого набору інструментів ринку цінних паперів України, є відсутність у ньому ліквідних інструментів, що дозволяють банкам хеджувати ризики інноваційного інвестування і сек'юритизувати довгострокові інноваційні кредити. Ринок похідних інструментів і цінних паперів, забезпечених потоками платежів у погашення позичкової заборгованості, у країні тільки починає розвиватися. Не в останню чергу причиною цього є відсутність нормативно-правової бази, що виступає одним з наслідків низької зацікавленості держави в активному розвитку ринку інноваційного інвестування.

Автор вважає за доцільне запровадити практику резервування звільненої від податків прибутку, що реінвестується, а також амортизаційних відрахувань суб'єктів господарювання на спеціальних рахунках банків, забезпечивши тим самим підприємствам можливість накопичувати кошти на інноваційні цілі, а банкам - залучати додаткові ресурси для кредитування інновацій. Подібна практика є першим і досить важливим кроком до довгострокової інтеграції банківських і промислових капіталів. Банки будуть кредитувати інноваційно активні підприємства в рамках конкретних інвестиційних програм протягом усього періоду їхнього здійснення, але тільки в міру нагромадження коштів, наприклад, починаючи з того моменту, коли їхній розмір на інвестиційних резервних рахунках досягне 50 % передбаченого бюджету проекту. Одночасно вони зможуть здійснювати контроль за цільовим використанням коштів з цих рахунків.

Такий порядок є досить привабливим для банків. Справа в тім, що підприємства не можуть забезпечити фінансування інноваційного проекту за рахунок реінвестуемого прибутку, отриманого за підсумками одного року. Виходить, що вони змушені накопичувати його протягом ряду років, і до початку здійснення проекту ці кошти будуть знаходитися в обігу банків, забезпечуючи їм додатковий дохід, розширюючи їхні інвестиційні можливості і виконуючи функцію гарантування повернення кредитів.

Ще одною проблемою, що має бути вирішена державою в контексті реалізації стратегії підвищення ролі банківського посередництва на ринку інноваційного інвестування, є проблема «кишенькового» характеру значного числа кредитних організацій. Ангажованість банківських інвестицій з боку великих фінансово-промислових груп, що виступають реальними власниками багатьох комерційних банків, визначає існування далекого від ринкового типу механізму формування напрямків банківських інвестиційних вкладень. На сьогодні виключно актуальним є формування реально діючої й ефективною системи банківського нагляду і контролю,

покликаній боротися з «кишенковістю» більшості банків, неринковим підходом до формування банками інвестиційного портфеля, а також покращення кадрового складу відповідних підрозділів НБУ, активізація впровадження в банківську практику міжнародних стандартів фінансової звітності, що не тільки поліпшить якість інформаційного наповнення останньої, але і дозволить істотно знизити надмірне навантаження на органи НБУ, пов'язані з обробкою і контролем звітних даних.

Ще одним напрямком діяльності держави по стимулюванню банківського посередництва на ринку інноваційного інвестування можна вважати забезпечення ефективного функціонування обов'язкової системи страхування банківських депозитів. В даний час системи страхування внесків діють більш ніж у 70-ти країнах світу; протягом останніх двадцяти років вони були введені в більшості промислово розвинутих країн, у тому числі, як реакція на банківські кризи 1980-х і 1990-х рр. НБУ повинний забезпечити всім кредитним організаціям рівні умови участі в програмі страхування внесків, а допуск у неї повинний визначатися єдиною системою чітких і ясних критеріїв добору, що не допускають двозначних трактувань. Реалізація системи страхування внесків при грамотному виконанні здатна багато в чому знизити гостроту проблеми кризи довіри суб'єктів інноваційної діяльності до кредитних організацій, що, у свою чергу, створить умови для акумуляції банками більш значної частини заощаджень і подовження середніх термінів залучення банківських пасивів. У результаті характеристики ресурсної бази банків будуть змінені таким чином, що вона буде набагато в більшому ступені відповідати завданню розширення інвестиційного банківського посередництва в інноваційній сфері.

Однак, на думку автора, обов'язкову систему страхування депозитів слід розглядати лише як тимчасову міру перехідного періоду, у рамках якого буде налагоджена нормальна робота банків з клієнтами і переборена криза довіри. По досягненню цих цілей її примусовий статус повинний бути ліквідований, оскільки добре відомі негативні наслідки її довгострокового існування за кордоном: зниження мотивації банків до удосконалення ризик-менеджменту, підвищення імовірності виникнення додаткових бюджетних витрат, нерациональне поводження фізичних осіб при розміщенні заощаджень, а в деяких випадках - і істотна деформація конкурентного середовища в банківській сфері. У майбутньому обов'язкова система страхування внесків повинна бути замінена системою обов'язкового розкриття банками перед вкладниками інформації щодо оцінки їхнього фінансового стану, стійкості, рівня ризиків активних операцій і інших вагомих показників діяльності. Природно, що це не повинно означати заборони на існування добровільних систем страхування депозитів.

Крім відзначених вище, важливими напрямками участі держави в стимулюванні банківського посередництва на ринку інноваційного інвестування можна вважати:

- формування НБУ системи нормативів, що регулюють інвестиційну діяльність комерційних банків;
- здійснення НБУ ряду заходів щодо стимулювання здійснення комерційними банками операцій довгострокового інноваційного та інвестиційного кредитування;
- участь НБУ (як представника держави) у частковому фінансуванні окремих інвестиційних або інноваційних проектів і програм разом з комерційними банками;
- здійснення НБУ ряду заходів, спрямованих на підвищення ефективності інформаційного посередництва комерційних банків на ринку інноваційного інвестування;
- створення НБУ відповідної нормативно-правової бази для стимулювання розвитку організаційного посередництва банків на ринку інноваційного інвестування.

IV. Висновки. На жаль, сьогодні рішення державою більшості з перерахованих вище задач не можна визнати ефективним. Дотепер не одержала майже ніякого практичного розвитку система гарантування банківських вкладів, спроби створення системи бюро кредитної інформації (історії) є неузгодженими, якість системи банківського нагляду і контролю залишається на досить низькому рівні. Розвиток вітчизняної банківської системи відбувається в умовах підвищеної конкуренції українських кредитних організацій з іноземними банками, що приводить до поступового погіршення умов для вітчизняного банківського бізнесу, і, у першу чергу - для його інвестиційної складової. Сам проект банківської реформи, остаточно реалізація якого залишається відкладеною на невідомий термін, також викликає багато питань, тому що її основним завданням, по суті, оголошене скорочення числа дрібних і середніх кредитних організацій і підвищення вимог до мінімального розміру банківського капіталу. Рішення цих задач у вітчизняних умовах не зможе кардинально змінити ситуацію в банківській сфері.

Реалізації державних заходів щодо стимулювання банківського довгострокового інноваційного інвестування з метою посилення його ролі як методу інтеграції банківських і промислових капіталів повинна передувати розробка цілісної концепції інноваційного розвитку з метою використання внутрішніх ресурсів національної економіки. Поки не створені умови для мобілізації власних фінансових коштів суб'єктів господарювання, що знаходяться в економіці, але обертаються поза реальним виробництвом, будь-які стимулюючі заходи для активізації інвестиційної діяльності в інноваційній сфері виявляться безрезультатними.

